

KS. PROF. DR HAB. DHC JAN ZIMNY

General Tadeusz Kościuszko Military University of Land Forces in Wrocław (Poland)

Theologian, educator, ethicist, philosopher, and lecturer. Research interests: marketing and management, security, diplomatic etiquette, authority, educational dialogue, educational personalism, youth, leadership, leader, Catholic values, Catholic pedagogy, and military service.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4735-4175>

E-mail: jzimny@przemysl.opoka.org.pl

CC-BY-NC-ND 4.0 Deed

A SENSE OF SECURITY IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY THREATS

Poczucie bezpieczeństwa w kontekście współczesnych zagrożeń

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2025.37.02>

Wstęp

W dobie trwających konfliktów współczesny człowiek ma poczucie zagrożenia nie tylko w sferze fizycznej, ale w wielu innych aspektach. Poczucie bezpieczeństwa może mieć wieloaspektowy charakter. Można go rozpatrywać w kontekście jednostki jak i danego społeczeństwa. Zazwyczaj bezpieczeństwo indywidualne dotyczy subiektywnego doświadczenia spokoju, pewności siebie i braku strachu, wynikające zarówno z obiektywnych warunków zewnętrznych (np. stabilność finansowa, bezpieczne otoczenie), jak i z wewnętrznych zasobów jednostki (np. odporność psychiczna, umiejętność radzenia sobie ze stresem). Zapewne należy przyjąć, że jest to kluczowy element dobrostanu, który wpływa na możliwość rozwoju, budowanie relacji i ogólne zadowolenie z życia. Jeśli chodzi o bezpieczeństwo społeczne, danej grupy, wspólnoty, narodu, ma ono jeszcze większe znaczenie bowiem stanowi istotny fundament funkcjonowania całej danej społeczności.

Poczucie bezpieczeństwa w nieprzewidywalnym świecie, w jakim żyjemy, stanowi bardzo cenny dar dla każdej osoby. Siłę do wypracowania jego stanowią nie tylko warunki zewnętrzne, ale również te, które stanowią naszą osobowość. Do takich elementów bezpieczeństwa należy choćby bezpieczeństwo emocjonalne, które trudniej jest zdefiniować, ponieważ go nie widać, jest bardziej intuicyjne.

1. Bezpieczeństwo o wielu obliczach

Spokój i pokój jaki towarzyszył nam przez wiele lat po II wojnie światowej, nagle zniknął. Nie oznacza to, że miniony czas pozbawiony był w ogóle wielorakich zagrożeń. Niemniej, wielu z nas przyzwyczało się do względnie trwałego spokoju i pokoju. Obserwacja dzisiejszego dnia wyraźnie pokazuje, że świat obecnie znalazł się w obliczu wielkich zmian. W dość krótkim czasie doszło do kumulacji negatywnych wydarzeń, zjawisk, które wzbudziły obawy o bezpieczeństwo jutra w różnym zakresie¹.

Mówiąc o bezpieczeństwie zwykle na myśl nasuwa się nam bezpieczeństwo fizyczne, a więc kwestia pokoju na świecie. Jest to istotna i pożądana wartość przez niemal każdego człowieka. Bezpieczeństwo to wartość pożądana od początku istnienia człowieka, społeczeństw i państw. Jest to podstawowa potrzeba każdej jednostki, warunkująca jej rozwój w każdej dziedzinie życia. Nie da się bowiem żyć, tworzyć, planować swoich dalszych działań bez

¹ Por. D. Clowes, D. Choroś-Mrozowska, M. Mamcarczyk, *Oblicza bezpieczeństwa w XXI wieku.. Wyzwania i perspektywy*, PWE, Warszawa 2025.

zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa². Bezpieczeństwo jest przedmiotem wielu ważnych dokumentów, opracowań, konferencji, publikacji książkowych itp..

Możemy wyróżnić kilka rodzajów bezpieczeństwa, w zależności od przyjętego kryterium i aspektu. Współcześnie dość często mówimy o globalnym bezpieczeństwie, które postrzegane jest przez pryzmat relacji międzynarodowych oraz układ sił istniejący w danym okresie. Wiele uwagi poświęca się dzisiaj bezpieczeństwu światowemu, narodowemu, państwowemu, regionalnemu czy lokalnemu. Ten rodzaj bezpieczeństwa ma ściśle powiązanie z określonym terytorium. W tym wymiarze głównie mamy do czynienia z bezpieczeństwem militarnym, ale także gospodarczym, żywnościowym, klimatycznym, finansowym, ekologicznym, informacyjnym, kulturowym³.

Wiele uwagi poświęca się również bezpieczeństwu personalnemu, profesjonalnemu. Mamy tu na uwadze cały szereg służb, zawodów, profesji. Trudno by je wszystkie wymienić i choćby w skrócie telegraficznie omówić, zwłaszcza, że nie jest to ściśle przedmiotem niniejszego opracowania. Na szczególną uwagę zasługuje bezpieczeństwo osobiste, które nie może istnieć bez odniesienia do konkretnego podmiotu. Każdy człowiek może postrzegać bezpieczeństwo osobiste na różne sposoby, między innymi jako kondycję psychiczną, fizyczną czy duchową⁴. Należy przy tym zaznaczyć, że z tak pojmowaną definicją bezpieczeństwa osobistego związana jest nieodłącznie godność człowieka, która jest kamieniem węgielnym prawa do prywatności człowieka. Godność człowieka jest tą wartością a zarazem atrybutem niezbywalnym, która ma znaczenie nadrzędne w odniesieniu do kształtowania jego praw i obowiązków. Ważną rolę w kształtowaniu bezpieczeństwa osobistego jednostki odgrywają prawa człowieka, które mają wpływ na prawidłowe postrzeganie jego podmiotowego wymiaru⁵.

Autonomia każdego człowieka w połączeniu z jego niezbywalnym i konstytucyjnym przymiotem godności podlegają ochronie. Stąd bez wątpienia prawa człowieka, których atrybutami są powszechność, niezbywalność, nienaruszalność i równość kształtują element życia człowieka, którym jest jego bezpieczeństwo osobiste, przestrzeń prywatna wolna od zagrożeń⁶. Podmiotowe rozumienie bezpieczeństwa osobistego jest niewystarczające, ponieważ określa jedynie krąg osób, do których zagadnienie bezpieczeństwa ma zastosowanie. Niezbędnym elementem do stworzenia pełnej koncepcji bezpieczeństwa jest dodanie kryterium przedmiotowego, którym w odniesieniu do jednostki będą między innymi bezpieczeństwo fizyczne, psychiczne i zdrowotne. Głównym założeniem bezpieczeństwa personalnego jest zapewnienie każdemu podmiotowi życia godnego, nastawionego na realizację polityki rozwoju oraz zaspokajania podstawowych potrzeb przy jednoczesnym poszanowaniu jego prywatności⁷.

2. Współczesne zagrożenia

Podjmując temat bezpieczeństwa nie sposób przynajmniej w pewnym sensie dotknąć problematyki zagrożeń. Podobnie jak w przypadku bezpieczeństwa, tak i w kontekście zagrożeń mamy do czynienia z szeroko pojętą tematyką.

Śmierć, kataklizmy, konflikty zbrojne, wyścig zbrojeń, działania polityczne, cyberterrorizm, katastrofy naturalne, broń, przestępczość, wypadki nadzwyczajne, narkomania, nietrzeźwość, przemoc - to tylko niektóre wybrane zagrożenia jakie w czasach obecnych dają o sobie wyraźny znak. Tak jak już wyżej zaznaczono, przedmiotem niniejszego opracowania nie jest przedstawienie wszystkich kwestii dotyczących bezpieczeństwa czy jego

² E. Guzik-Makaruk, E. W. Pływaczewski, *Współczesne oblicza bezpieczeństwa*, Wyd. Temida 2, Białystok 2015, s.9.

³ Tamże, s. 367-369.

⁴ K. Drabik, *Bezpieczeństwo personalne - podmiot jednostkowy*, [w:] *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne*, Warszawa 2013, s. 51 .

⁵ W. Osiatyński, *Prawa człowieka i ich granice*, tłum, S. Kowalski, Kraków 2011, s. 59.

⁶ Tamże.

⁷ Por. Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

zagrożeń. Z racji na ograniczoność wymiaru tekstu, autor jedynie ma na celu przedstawić opinię respondentów na temat ich poczucia bezpieczeństwa.

Zdajemy sobie sprawę z istniejących dzisiaj zagrożeń, które każdego z nas mogą dotyczyć lub mogą dotknąć. Zagrożenie to określona sytuacja człowieka wywołana przez czynniki zewnętrzne, której potencjalne konsekwencje mogą prowadzić do utraty zdrowia, życia, szkód w mieniu lub środowisku, obniżając poczucie jego bezpieczeństwa. Dzielimy je na naturalne (np. klęski żywiołowe, choroby) oraz wywołane przez człowieka, które obejmują zagrożenia cywilizacyjne (np. patologie społeczne), destrukcyjne (np. terroryzm, przestępczość), technologiczne (np. awarie) i środowiskowe⁸.

Zagrożenia najogólniej można podzielić na naturalne (w prawie polskim zdefiniowane jako katastrofy naturalne) oraz cywilizacyjne (awarie techniczne i inne zdarzenia związane z działalnością człowieka). Nieco inną klasyfikację zagrożeń. Przedstawia w swym opracowaniu Ryszard Zięba⁹. Autor dostrzega zarówno zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego, jak i wyzwania stojące przed polityką bezpieczeństwa państw i zbiorowych aktorów międzynarodowych, ale ujmuje je łącznie – jako swoistego rodzaju kontinuum. Za zagrożenia i wyzwania w drugiej dekadzie XXI wieku uznaje: zagrożenia militarne (broń jądrowa i jej proliferacja, broń konwencjonalna i olbrzymie wydatki wojskowe), terroryzm, inne zagrożenia (cybernetyczne, ekonomiczne i energetyczne, ekologiczne) oraz wyzwanie migracyjne¹⁰. Osobnym potężnym zjawiskiem, które szczegółowo analizuje, jest rekonfiguracja ładu międzynarodowego.

3. Postrzeganie bezpieczeństwa i zagrożeń w świetle badań

Trwająca dyskusja na temat bezpieczeństwa i podejmowane różnego rodzaju działania na wielu poziomach życia społecznego, zainspirowało autora opracowania do przeprowadzenia w październiku 2025 roku badań empirycznych wśród grupy studentów Wyższej Szkoły Społeczno - Gospodarczej w Przeworsku. Badania te o tyle stały się interesujące, gdyż studenci studiów niestacjonarnych odzwierciedlają poglądy różnych grup wiekowych, pochodzenia społecznego, różnego stopnia zaangażowania w życie wiary. Dość szeroki przekrój obrazują różne poglądy i stanowiska na temat bezpieczeństwa i współczesnych zagrożeń w kontekście indywidualnych odczuć, przeżyć, osobistych refleksji.

W badaniach wzięło udział 52 osoby, w tym 18 mężczyzn i 34 kobiety. Największą grupę w badaniach, to jest 17 osób, stanowili studenci w wieku 18-25 lat życia (9 mężczyzn i 8 kobiet), natomiast drugą grupę pod względem ilości stanowili studenci w przedziale wiekowym 36-45 lat (4 mężczyzn i 12 kobiet), trzecią grupę w liczbie 12 osób (5 mężczyzn i 7 kobiet) stanowili respondenci w wieku 26-35 lat. Czwartą grupę stanowiło 7 kobiet w wieku 46-55 lat.

Istotne znaczenie w kwestii bezpieczeństwa ma stosunek danej osoby do wiary. Jak się okazuje, osoby wierzące bardziej w ducha zaufania wobec Boga postrzegają zagrożenia. Osoby nie wierzące lub obojętne większy akcent kładą na kwestie zabezpieczenia materialnego, ekonomicznego, finansowego. Największą grupę pod względem zaangażowania w wiarę stanowiły osoby jako wierzące i praktykujące w liczbie 24 badanych (w tym 6 mężczyzn i 18 kobiet). Na drugim miejscu w licznie 11 osób znalazły się osoby jako głęboko wierzące (5 mężczyzn i 6 kobiet). Trzecią grupę stanowiły osoby wierzące lecz nie praktykujące (10 osób, w tym 2 mężczyzn i 8 kobiet). Wśród pozostałych respondentów 3 osoby zadeklarowały się jak niezdecydowane, kolejne trzy jako obojętne religijnie i jedna jako niewierząca.

W ramach charakterystyki grupy badawczej ankietowanym pozostawiono pytanie: czy uważa się Pan/i za patriotę? Twierdząco odpowiedziało 41 osób, w tym 13 mężczyzn i 28

⁸ S. Dworecki, *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 1994, s. 61.

⁹ R. Zięba, *Współczesne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, {w:] *Stosunki Międzynarodowe – International Relations*, R. 2016;52(3), s.9-31.

¹⁰ Tamże.

kobiet. Natomiast trzy osoby odpowiedziało negatywnie, a jedna określiło jako „trudno powiedzieć”. W kontekście patriotyzmu badanych postawiono kolejne pytanie: Czy w sytuacji zagrożenia wojną i zaistnienia konieczności wzięcia udziału w obronie Ojczyzny podjął/ęła by Pan/i takie działania i swoje zaangażowanie? Okazuje się, że z spośród 52 osób badanych. 28 studentów (11 mężczyzn i 17 kobiet) zadeklarowała czynny udział w obronie. Z kolei 17 badanych (4 mężczyzn i 13 kobiet) określiło swoją gotowość jako „trudno powiedzieć”. Natomiast 7 badanych, 3 mężczyzn i 4 kobiety wyraziły się negatywnie o swoim zaangażowaniu. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że respondenci zdecydowanie bezpieczeństwo uznali za istotną wartość. Takiego zdania było 40 osób (w tym 16 mężczyzn i 33 kobiety). Jedynie po jednej osoby odpowiedziało negatywnie i „trudno powiedzieć”.

Godnym odnotowania jest fakt, że badani na pytanie, czy współczesny człowiek, ale także i społeczeństwo może czuć się bezpieczne, większość, czyli 30 osób (8 mężczyzn i 22 kobiet) odpowiedziało negatywnie. Po 11 osób odpowiedziało twierdząco i „trudno powiedzieć”. Istotnym w badaniu było uzyskanie odpowiedzi na pytanie: „Czy Pan/i czuje się osoba bezpieczną?”. Otóż 24 studentów (w tym 13 mężczyzn i 11 kobiet) odpowiedziało twierdząco. Natomiast 17 osób (4 mężczyzn i 13 kobiet) odpowiedziało „trudno powiedzieć” zaś 11 badanych (1 mężczyzna i 10 kobiet) odpowiedziało negatywnie.

Kolejnym pytaniem skierowanym do ankietowanych było pytanie: czy odczuwa Pan/i niepokój z powodu trwających konfliktów zbrojnych? Jak się okazuje 31 badanych (6 mężczyzn i 25 kobiet) czuje niepokój, 18 osób (11 mężczyzn i 7 kobiet) nie czuje niepokoju, a jedynie 3 osoby odpowiedziało „trudno powiedzieć”. Z tej racji, że w badaniu nie skupiono się na konkretnym z zagrożeń, stąd respondentom postawiono kolejne pytanie dotyczące rodzaju zagrożenia. I tak, na pytanie co stanowi największe zagrożenie, aż 44 osoby (13 mężczyzn i 31 kobiet) wskazało na konflikty zbrojne, po 3 osoby na klęski żywiołowe i konflikty rodzinne, zaś po jednej osobie na napływ uchodźców i „trudno powiedzieć”.

Grupa badanych wskazała istniejące niebezpieczeństwa i brak jego poczucia, stąd w kolejnej części ankiety zapytano: co wpływa na Pana/i poczucie bezpieczeństwa? Ku zaskoczeniu, aż 18 osób (3 mężczyzn i 15 kobiet) nie umiało wskazać takiego czynnika. Z całej grupy badanych, 10 osób (3 mężczyzn i 7 kobiet) wskazało na modlitwę, kolejnych 8 osób (2 mężczyzn i 6 kobiet) wskazało na finanse jako czynnik bezpieczeństwa, 7 osób na kondycję fizyczną, natomiast 6 osób na udział w specjalistycznych szkoleniach, zaś wśród pozostałych po jednej osobie - wskazało na dobrą atmosferę w rodzinie, odpowiedni sprzęt i odbycie służby wojskowej.

Interesującym stała się odpowiedź respondentów na pytanie, czy organy państwowe podejmują należyte działania dla bezpieczeństwa? Jak się okazało, w tym temacie odpowiedzi badanych oceniło negatywnie zaangażowanie władz państwowych na rzecz bezpieczeństwa ludności. Takiej oceny udzieliło 24 badanych (11 mężczyzn i 13 kobiet), co stanowi niemal połowa badanych. Z kolei 17 studentów miało trudność z jednoznaczną odpowiedzią na to pytanie, stąd zaznaczyli odpowiedź „trudno powiedzieć”. Jedynie 11 osób (6 mężczyzn i 5 pięć kobiet) oceniło pozytywnie działania organów państwowych w zakresie bezpieczeństwa. W podobnym stopniu ankietowani ocenili działania organów samorządowych na rzecz bezpieczeństwa ludności. Grupę najliczniejszą, czyli 21 osób stanowiły osoby nie mające na ten temat jednoznacznego stanowiska. Z kolei 20 ankietowanych (9 mężczyzn i 16 kobiet) negatywnie oceniło działania samorządu na rzecz bezpieczeństwa. Trzecią grupę stanowili respondenci w liczbie 11 osób (4 mężczyzn i 7 kobiet), którzy pozytywnie ocenili działania organów samorządowych na rzecz bezpieczeństwa.

Z przedstawionych wyników badań nasuwa się kilka jednoznacznych ocen i wniosków. Jak się okazuje, część społeczeństwa zauważa mankamenty działań władz zarówno na szczeblu państwowym i samorządowym. Wyniki badań o tyle są istotne, że ankietowanymi były osoby w różnym wieku, reprezentujące różne profesje zawodowe. Przeprowadzony sondaż

diagnostyczny obliguje nas wszystkich do większego zainteresowania się zagadnieniem istniejących zagrożeń i podjęcia stosownych działań prewencyjnych w tym zakresie.

4. Budowanie bezpieczeństwa na przyszłość - działania prewencyjne

Mówiąc o budowaniu bezpieczeństwa na przyszłość, należy sobie uświadomić, na czym polega owo budowanie. Otóż ogólnie rzecz ujmując należy podkreślić, że polega ono na tworzeniu środowiska, które chroni przed zagrożeniami, a jednocześnie buduje poczucie stabilności i zaufania poprzez otwartą komunikację, wyznaczanie granic oraz zapewnianie wsparcia i poczucia akceptacji. Oczywiście wymaga to świadomych działań zarówno na poziomie osobistym (np. rozwijanie odporności psychicznej), jak i w relacjach z innymi (np. poprzez empatię i wsparcie) oraz w kontekście otoczenia (np. przez ustanowienie zasad i rutyny). Nie bez znaczenia pozostaje tu rola władz państwowych i samorządowych.

W ramach przeprowadzonych badań ankietowych studentom w części końcowej ankiety pozostawiono pytanie: jakie Pan/i planuje w najbliższym czasie podjąć działania w zakresie zwiększenia własnego bezpieczeństwa? W ramach pytania autor zaproponował respondentom kilka propozycji odpowiedzi. Jak się okazało znaczna grupa osób, licząca 19 ankietowanych (4 mężczyźni i 15 kobiet) nie planuje w najbliższej przyszłości podjęcie konkretnych działań w zakresie bezpieczeństwa. Grupę drugą stanowili ci, którzy uznali, że zabezpieczenie finansowe da im poczucie bezpieczeństwa. Takiego zdania było 11 badanych (2 mężczyźni i 9 kobiet). W dalszej kolejności grupa 10 badanych (4 mężczyźni i 6 kobiet) zadeklarowała udział w specjalnych szkoleniach. Natomiast po 6 osób opowiedziało się za modlitwą i zgromadzeniem odpowiedniego sprzętu.

Wyniki badań potwierdziły, że na poczucie bezpieczeństwa wpływają czynniki finansowe, materialne i społeczne, takie jak stabilność finansowa, posiadanie domu czy poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania, ale także psychologiczne i wewnętrzne, np. posiadanie zdrowych relacji, poczucie własnej wartości i zdolność radzenia sobie z trudnościami. Niemniej istnieje potrzeba nie tylko prowadzenia badań naukowych, ale istnieje konieczność budowania jeszcze większej świadomości w zakresie bezpieczeństwa¹¹.

Zakończenie

Bezpieczeństwo należy od dawna do wartości najwyżej cenionych i chronionych – zarówno przez jednostki jak i narody. Współczesne pojęcie bezpieczeństwa ma szerszy wymiar niż w przeszłości. Obejmuje aspekty polityczne, wojskowe, czynniki gospodarcze i technologiczne, ekologiczne, społeczne i humanitarne. Mówiąc o bezpieczeństwie nie sposób pominąć zagrożeń i odwrotnie. Zagrożenia i bezpieczeństwo to kwestie wzajemnie ze sobą powiązane; zagrożenie to potencjalna szkoda, podczas gdy bezpieczeństwo to stan wolny od zagrożeń. Zapewne za zagrożenia i wyzwania w drugiej dekadzie XXI w. uznaje się między innymi takie zjawiska jak: zagrożenia militarne, terroryzm, wyzwanie migracyjne. Odrębnym potężnym zjawiskiem, jest dokonująca się od kilkunastu lat rekonfiguracja ładu międzynarodowego, która stanowi poważne wyzwanie dla polityki bezpieczeństwa¹².

Bezpieczeństwo to ważna potrzeba egzystencjalna, wynikająca z obiektywnych warunków bytowania ludzi i różnych grup społecznych oraz ich wzajemnych relacji, wymagająca troski o jej zaspokojenie¹³. Nieodzownym jest poświęcenie tej kwestii wiele uwagi w zakresie edukacji, działań praktycznych, obronności. Sytuacja dnia codziennego wyraźnie wskazuje potrzebę kierunków działań dla bezpieczeństwa osobistego i społecznego.

¹¹ Zob. E. Cziomera (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku. Wybrane problemy*, Kraków 2010.

¹² R. Olszewski, *Bezpieczeństwo współczesnego świata*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2005.

¹³ Z. Ciekankowski, *Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa*, [w:] *Nauki humanistyczne i społeczne na rzecz bezpieczeństwa*, R.2010, T.nr 1, s.29-46.

Bibliografia:

Ciekankowski Z., *Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa*, [w:] Nauki humanistyczne i społeczne na rzecz bezpieczeństwa, R.2010, T.nr 1, s.29-46.

Clowes D., Choroś-Mrozowska D., Mamcarczyk M., *Oblicza bezpieczeństwa w XXI wieku.. Wyzwania i perspektywy*, PWE, Warszawa 2025.

Czciomera E. (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku. Wybrane problemy*, Kraków 2010.

Drabik K., *Bezpieczeństwo personalne - podmiot jednostkowy*, [w:] *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne*, Warszawa 2013, s. 51 .

Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 1994, s. 61.

Guzik-Makaruk E., Pływaczewski E. W., *Współczesne oblicza bezpieczeństwa*, Wyd. Temida 2, Białystok 2015, s.9.

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

Olszewski R., *Bezpieczeństwo współczesnego świata*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2005.

Osiatyński W., *Prawa człowieka i ich granice*, tłum, S. Kowalski, Kraków 2011, s. 59.

Zięba R., *Współczesne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *Stosunki Międzynarodowe – International Relations*, R. 2016;52(3), s.9-31.